

Lech Sawicki, mgr
Uniwersytet Zielonogórski

<https://doi.org/10.26366/PTE.ZG.2017.89>

Problem osób niepełnosprawnych na rynku pracy w Polsce

Streszczenie

Obecna sytuacja osób niepełnosprawnych nadal jest niepokojąca. Zarówno w życiu codziennym, jak i zawodowym. Wciąż występuje wiele czynników, które zmniejszają szanse na ich rozwój i spełnienie zawodowe. Niestety starania poczynione, aby zwalczyć bariery w życiu zawodowym takich osób są niewystarczające. Stąd, widoczny jest też podział na pełnosprawnych i niepełnosprawnych pracowników na rynku pracy. Pogorszenie obecnej sytuacji może mieć również niekorzystny wpływ na gospodarkę narodową. Dlatego też celem niniejszego artykułu jest próba identyfikacji czynników mających wpływ na współczesny rynek pracy w Polsce oraz analiza i ocena sytuacji niepełnosprawnych w badanym aspekcie. Ponadto postawiono pytanie czy obecna sytuacja niepełnosprawnych na rynku pracy ulega poprawie? Założony cel badawczy realizowano z wykorzystaniem metod studiów literatury przedmiotu, dedukcji, opisu oraz prostych techniki statystycznych i wizualizacji. Artykuł poprzedzono wprowadzeniem i zakończono sformułowaniem propozycji rozwiązań dla obecnej polityki społeczno-ekonomicznej państwa.

Słowa kluczowe: rynek pracy, osoby niepełnosprawne, bezrobocie, aktywność ekonomiczna

The problem of people with disabilities in the labor market in Poland

Abstract

The current situation of people with disabilities is still worrying. Both in everyday life and work. Still, there are many factors that reduce the chances of their development and professional fulfillment. Unfortunately, the efforts made to overcome the barriers in working life, such people are inadequate. Hence, it is also visible division between able-bodied and disabled workers in the labor market. The deterioration of the current situation may also have an adverse impact on the national economy. Therefore, the objective of this article is to attempt to identify the factors affecting the contemporary labor market in Poland and the analysis and evaluation of the situation of people with disabilities in the studied aspect. Moreover, it posed the question whether the current situation of people with disabilities in the labor market is improving. The assumed purpose of the research was carried out using the methods of studying literature, deduction, description and simple statistical techniques and visualization. The article is preceded by an introduction and completed with the formulation of proposals for solutions to the current socio-economic policy of the state.

Keywords: labor market, people with disabilities, unemployment, economic activity

JEL CODE: E2, E23, R11

Wprowadzenie

Powszechnie spotkać się można z poglądem, że jednym z najbardziej poważnych problemów społecznych, dla krajów rozwiniętych współczesnego świata, jest niepełna sprawność jej członków (Żbikowski, Dąbrowski, Kuźmicki 2012, s. 6).

Dlatego niezbędne jest skuteczne przeprowadzenie procesu integracji społecznej, a w tym aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Obecnie problem ten nadal zaliczany jest do istotnych wyzwań dla Polski w ramach jej polityki społecznej. Warto w tym miejscu zauważyć, że wieloletnie działania mające na celu wypracować efektywny system wsparcia na rzecz osób niepełnosprawnych nadal są niewystarczające. Bowiem wciąż brakuje spójnych

i kompletnych rozwiązań, które można byłoby uznać za skuteczne. Najistotniejsze czynniki odpowiadające za sytuację niepełnosprawnych w Polsce to: przemiany gospodarcze (a w tym deregulacja na rynku pracy), decentralizacja władzy oraz modyfikacja funkcji opiekuńczych i socjalnych państwa (Gąciarz, Ostrowska, Pańków 2008, s. 5).

Skala niepełnosprawności jako zjawiska społecznego jest na tyle wysoka, że dotyka każdego choćby pośrednio w życiu społeczno-ekonomicznym. Ma ogromny wpływ na jednostki nią dotknięte. Niepełnosprawni m.in. odczuwają ograniczenia w pełnieniu ról społecznych. Należy przez to rozumieć wpływ na zakres zadań możliwych do pełnienia, a które są oczekiwane przez społeczeństwo w zależności od wieku, płci czy pozycji w grupie (Kawczyńska-Butrym 1998, s. 10). Przekłada się to na zmniejszone szanse podjęcia pracy, niższą wydajność pracy, niskie zarobki itp. Natomiast państwo zmuszone jest przeznaczać coraz większe środki na pomoc niepełnosprawnym.

Państwo powinno kłaść duży nacisk na sytuację osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Inaczej będzie to miało również negatywny wpływ na gospodarkę narodową.

Dlatego też celem niniejszego artykułu jest próba identyfikacji czynników mających wpływ na współczesny rynek pracy w Polsce oraz analiza i ocena sytuacji niepełnosprawnych w badanym aspekcie. Ponadto postawiono pytanie czy obecna sytuacja niepełnosprawnych na rynku pracy ulega poprawie? Dane wykorzystane w opracowaniu dotyczą osób niepełnosprawnych w rozumieniu metodologii NSP 2011. Ponadto skorzystano z Informacji Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2015 roku¹ na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 roku KARTA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH. Powyższe są podstawowymi źródłami informacji o niepełnosprawnych. Wybrane analizy tej grupy społeczeństwa wzbogacono o porównanie z ogólną sytuacją na rynku pracy w Polsce. Założony cel badawczy realizowano z wykorzystaniem metod studiów literatury przedmiotu, dedukcji, opisu oraz prostych technik statystycznych i wizualizacji. Syntetyczne wnioski z przeprowadzonych analiz zawarto w podsumowaniu.

Osoba niepełnosprawna i rodzaje niepełnosprawności

W powszechnie dostępnej literaturze spotkać się można z wieloma podejściami do definicji osoby niepełnosprawnej. Jednakże, do tych najczęściej spotykanych należy zaliczyć ujęcie według Światowej Organizacji Zdrowia oraz Głównego Urzędu Statystycznego. Pierwsze traktuje osobę niepełnosprawną jako osobę, którą cechuje naruszona aktywność życiowa lub stopień jej sprawności funkcjonalnej wskazuje na utrudnienie w wykonywaniu ról społecznych (Serafin, Łuczak, Kurkus-Rozowska, Konarska, Bugajska 2007, s. 13.). Natomiast według Głównego Urzędu Statystycznego osobą niepełnosprawną można określić osobę, dla której wydane zostało właściwe orzeczenie przez kompetentny do tego organ. Jest to również osoba bez orzeczenia, jednak musi cechować ją ograniczenie sprawności w trakcie wykonywania podstawowych czynności adekwatnych dla swojego wieku np. praca lub nauka ([http](http://)). Podobnie do powyższych definiuje T. Majewski. Według niego jest to osoba, u której ograniczona sprawność organizmu lub jego uszkodzenie wpływa w sposób utrudniający, uniemożliwiający lub ograniczający na wykonywanie zadań życiowych, a także zawodowych (Majewski 1995, s. 12). Nieco szerzej ujął to polski Ustawodawca. Zgodnie z podaną definicją legalną niepełnosprawności w Ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych niepełnosprawność cechuje się: „trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy” (Ustawa... 1997, art. 2 punkt 10). Kolejnym aktem normatywnym traktującym o osobach nie-

¹ Ponadto skorzystano z dokumentów dla lat: 2005, 2013 i 2014.

pełnosprawnych może być Karta praw osób niepełnosprawnych. Określa ona osobami niepełnosprawnymi jednostki o naruszonej sprawności psychicznej, fizycznej lub umysłowej utrzymującej się okresowo lub trwale. W konsekwencji tego ograniczone lub uniemożliwione jest codzienne życie, praca, nauka, a także wypełnianie ról społecznych zgodnie z normami określonymi prawnie i zwyczajowo (*Karta...* 1997).

Wszystkie wskazane wyżej ujęcia osoby niepełnosprawnej główny nacisk kładą na to, że musi to być osoba, która wskutek danej przypadłości (np. wypadek, choroba, wady wrodzone) znajduje się w stanie utrudniającym wykonywanie codziennych funkcji życiowych np. w pracy, w szkole. Jeśli chodzi o wymogi formalne, to niezbędne jest wydanie orzeczenia przez uprawniony do tego organ państwowy. Posiadanie orzeczenia jednoznacznie przypisuje jednostkę do grona osób niepełnosprawnych. Pod warunkiem, że jej stan: fizyczny, psychiczny lub umysłowy ma wyraźny (negatywny) wpływ na wykonywanie ról społecznych (Serafin, Łuczak, Kurkus-Rozowska, Konarska, Bugajska 2007, s. 13-14).

Sposobów definiowania osoby niepełnosprawnej jest wiele. Na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 można wskazać na dwa sposoby: prawny i biologiczny (*Narodowy...* 2011, s. 63):

- prawny – dotyczy osób posiadających aktualne orzeczenie, które zostało wydane przez uprawniony do tego organ;
- biologiczny – dotyczy osób nieposiadających orzeczeń, ale z pełnym lub poważnym ograniczeniem sprawności w zakresie wykonywania samodzielnie podstawowych czynności życiowych.

Pierwsze podejście można uznać jako ocenę obiektywną, zaś drugą jako ocenę subiektywną.

Polski Ustawodawca w artykule 3. Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz o zatrudnianiu osób niepełnosprawnych wyznaczył dla tych osób trzy stopnie niepełnosprawności: znaczny, umiarkowany i lekki (*Ustawa...* 1997).

Charakterystyka osób niepełnosprawnych w Polsce

W celu sporządzenia charakterystyki osób niepełnosprawnych w Polsce wykorzystano informacje pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego oraz z Informacji Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2015 roku na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 roku KARTA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH. Sytuację osób niepełnosprawnych przeanalizowano pod kątem: wieku, struktury, wykształcenia, aktywności ekonomicznej.

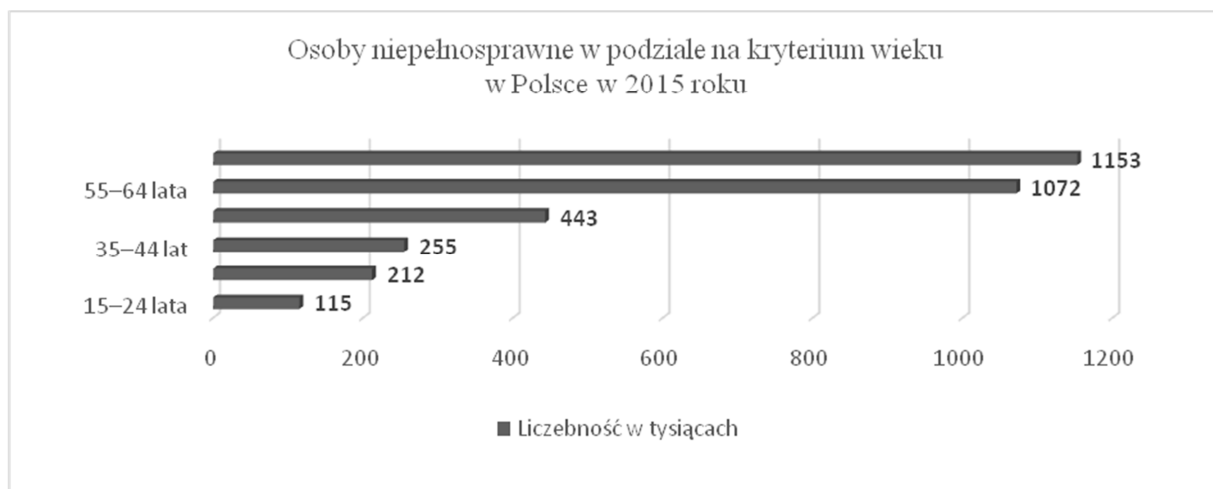
Z powyższego powodu przygotowano następujące analizy osób niepełnosprawnych:

- osoby niepełnosprawne w podziale na kryterium wieku w Polsce w 2015 roku,
- struktura osób niepełnosprawnych w 2015 roku,
- osoby niepełnosprawne w wieku 16 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2015 roku,
- osoby niepełnosprawne prawnie w Polsce na przestrzeni lat 2001-2015,
- wskaźniki aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej,
- aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności w latach: 2005, 2013, 2014, 2015.

Na podstawie danych z Eurostatu w krajach Unii Europejskiej w 2012 roku było 42,228 mln osób niepełnosprawnych. Stanowiło to 12,8% łącznej populacji UE ogółem. Udział osób niepełnosprawnych w krajach członkowskich jest dość zróżnicowany. Najwyższym odsetkiem tej grupy społeczeństwa cechowała się Norwegia (20,1%), zaś najniższym Włochy (6,1%) ([http](http://)). Natomiast w 2015 roku w Polsce były ponad 3,2 milionów osób niepełno-

sprawnych prawnie² w wieku 16 lat i więcej, co stanowiło 10,5% ludności ogółu w tej grupie wiekowej³. Spośród całej populacji osób niepełnosprawnych najwięcej było mężczyzn (50,6%) 1,65 mln osób. Kobiet było nieznacznie mniej (49,3%) 1,60 mln osób. Większa rozbieżność wystąpiła pomiędzy mieszkańcami miast (63,4%) 2,06 mln osób a mieszkańcami wsi (36,6%) 1,19 mln osób. Dla porównania w wieku produkcyjnym (tzw. ekonomiczna grupa wieku⁴) było ponad 1,86 mln osób, co w przeliczeniu na ogół ludności Polski stanowiło 8,2% populacji w tym wieku (por. rysunek 1).

Rysunek 1. Osoby niepełnosprawne w podziale na kryterium wieku w Polsce w 2015 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BAEL, dane średnioroczne, opracowanie Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych GUS, informacja o realizacji Karty Praw za 2015 rok, s. 5.

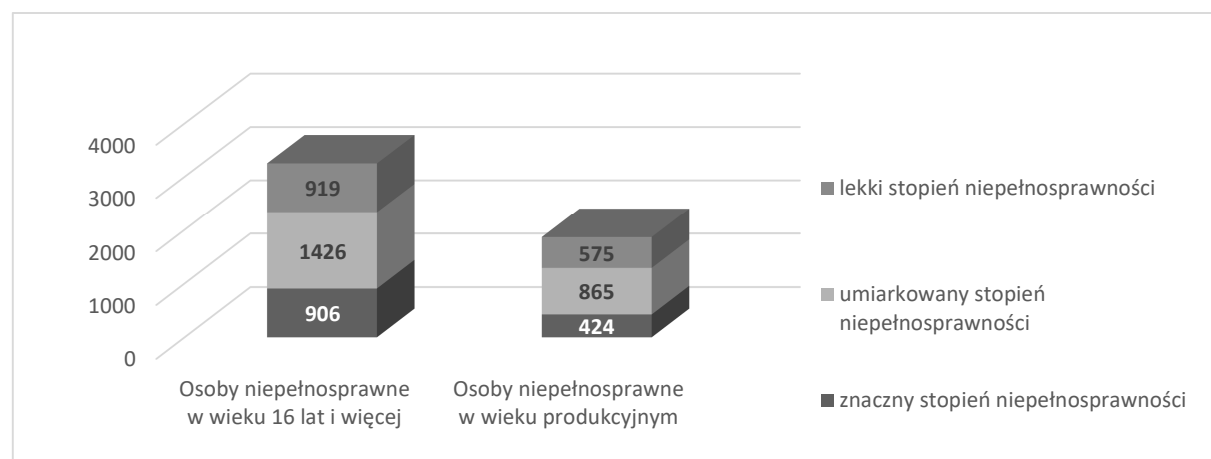
Analizując osoby niepełnosprawne w podziale na kryterium wieku można zauważyć, że ponad 2/3 stanowią dwie grupy wiekowe (55-64 i 65 lat i więcej). Było to więcej niż ludność w wieku produkcyjnym ogółem (1,86 mln osób). W dobie powszechnego problemu starzenia się społeczeństw nie dziwi wniosek, że najbardziej liczną grupą był przedział wieku 65 lat i więcej. Natomiast najmniejszą liczebnością cechowała się grupa 15-24 lata (115 tys. osób). Znaczna część ogółu niepełnosprawnych zaliczała się do niemobilnej grupy produkcyjnej (tj. 45-65 lat). Nie są oni chętni na zmianę miejsca zamieszkania oraz skłonni do zmiany aktualnej pracy.

Warto w tym miejscu przeanalizować strukturę osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem stopnia niepełnosprawności (rysunek 2).

² Dane średnioroczne.

³ Według danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzanego kwartalnie przez Główny Urząd Statystyczny.

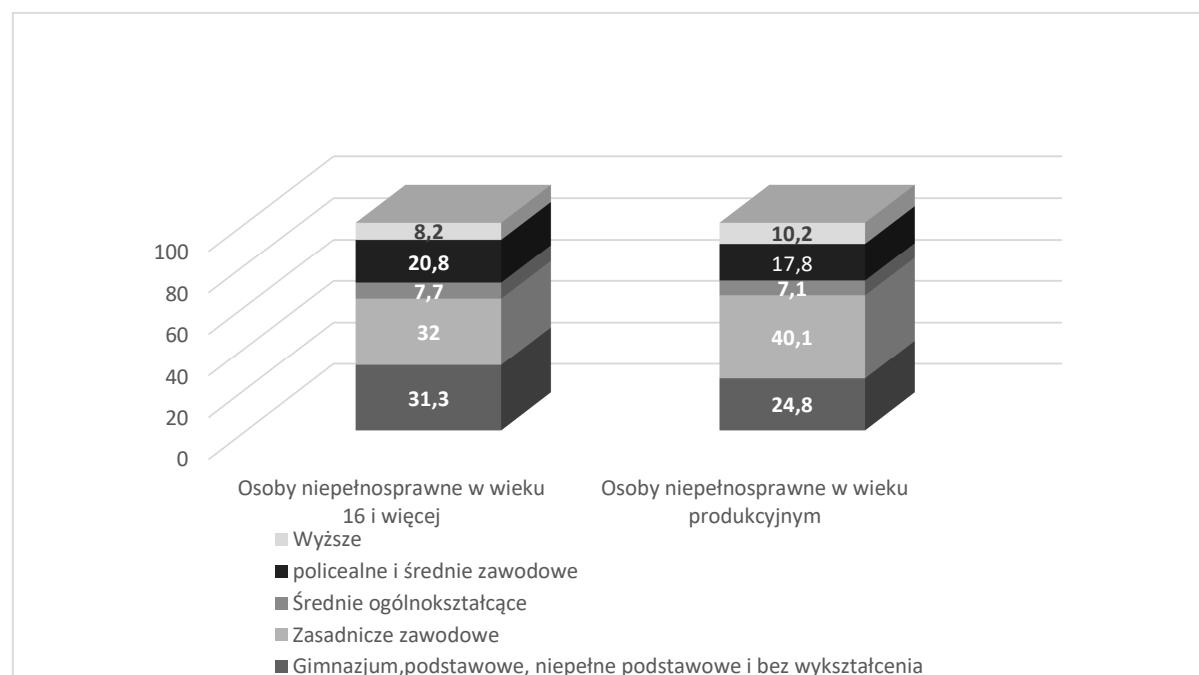
⁴ 18-59 lat dla kobiet i 18-64 lata dla mężczyzn.

Rysunek 2. Struktura osób niepełnosprawnych w 2015 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BAEL, dane średnioroczne, opracowanie Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych GUS, informacja o realizacji Karty Praw za 2015 rok, s. 6.

Na rysunku drugim można zauważyć, że osoby niepełnosprawne ze znacznym (906 tys.) i lekkim (919 tys.) stopniem niepełnosprawności są bardzo zbliżone do siebie pod względem liczebności. Jeśli wziąć pod uwagę rozkład procentowy badanych grup, to należy stwierdzić, że osoby niepełnosprawne ze znacznym stopniem niepełnosprawności w wieku produkcyjnym stanowią blisko 47% liczebności ogółem z tym samym orzeczeniem. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku proporcji stopni lekkiego i umiarkowanego w wieku produkcyjnym do ogółu badanej zbiorowości (ok. 60% - 62%). W obu grupach najczęściej występuje osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności.

Poniżej przedstawiono analizę osób niepełnosprawnych ze względu na kryterium wykształcenia (rysunek 3).

Rysunek 3. Osoby niepełnosprawne w wieku 16 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2015 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BAEL, dane średnioroczne, opracowanie Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych GUS, informacja o realizacji Karty Praw za 2015 rok, s. 7.

Rozkład procentowy według poziomu wykształcenia w obu przypadkach kształtuje się podobnie. Najwyższe odchylenia występują w poziomie wykształcenia zasadniczym zawodowym, dla ogółu wyniósł 32%, zaś dla grupy w wieku produkcyjnym 40,1%. Podobna sytuacja ma miejsce dla najniższego poziomu wykształcenia, kolejno 31,3% i 24,8%. W kolejności malejącej rozkład poziomu wykształcenia wygląda następująco: zasadnicze zawodowe; gimnazjum, podstawowe, niepełnie podstawowe i bez wykształcenia; policealne i średnie zawodowe; wyższe; średnie ogólnokształcące. Niepokojący do podkreślenia jest fakt, iż dwie najliczniejsze grupy stanowiące powyżej 60% całości dla obu analizowanych przypadków cechują się najniższym poziomem wykształcenia. Ma to negatywny wpływ na możliwości znalezienia pracy. Powszechnie wiadomo, że im wyższe wykształcenie, tym szanse na odnalezienie się na rynku pracy wzrastają. Warto zauważyć kolejną zależność, a mianowicie w obu przekrojach rodzajowych (ze względu na wiek i wykształcenie) zbiorowości te przedstawiają najliczniejszą frakcję spośród całej populacji osób niepełnosprawnych. Na tej podstawie można przyjąć, że osoby najstarsze posiadają najniższe wykształcenie.

W tym miejscu warto przeanalizować kształtowanie się liczebności osób niepełnosprawnych w dłuższym przedziale czasu (rysunek 4).

Rysunek 4. Osoby niepełnosprawne prawnie w Polsce na przestrzeni lat 2001-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BAEL, dane średnioroczne, opracowanie Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych GUS, informacja o realizacji Karty Praw za 2013, 2014, 2015 rok.

Na rysunku czwartym zauważyć można, że w przeciągu 15 lat liczebność osób niepełnosprawnych dość znacznie zmalała. Kolejno dla osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej w 2001 roku było 4,294 mln, zaś w 2015 roku 3,252 mln osób. Podobna sytuacja miała miejsce dla wieku produkcyjnego – spadek z 2,563 mln osób (2001 rok) do 1,864 mln osób (2015 rok). Uwagę należy zwrócić, że w tym okresie miały miejsca liczne zmiany legislacyjne w obrębie osób niepełnosprawnych. Dlatego fakt, że liczebność osób niepełnosprawnych zmalała nie należy utożsamiać z sytuacją wyłącznie o charakterze pozytywnym. Bowiem, dokonano weryfikacji kryteriów, na podstawie których przyznawane były stopnie niepełnosprawności. Główny nacisk został położony na osoby z orzeczoną lekką stopniem niepełnosprawności. Powyższa kontrola miała swoje odzwierciedlenie w spadku liczebności osób

niepełnosprawnych prawnie. Zwłaszcza osoby cechujące się lepszym stanem zdrowia utraciły status niepełnosprawnych (Wałęga, Wałęga 2007, s. 83-84).

Znając rozkład osób niepełnosprawnych w dłuższym przedziale czasu warto skupić uwagę na ich wskaźnikach aktywności zawodowej (tabela 1).

Tabela 1. Wskaźniki aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej

Lata	Ogółem w tys.	Aktywni zawodowo w tys.			Bierni zawodowo	Współ. aktywności zawodowej (%)	Wskaźnik zatrudnienia (%)	Stopa bezrobocia (%)
		Razem	w tym:					
			pracujący	bezrobotni				
2002	4298	775	637	139	3523	18,0	14,8	17,9
2003	4175	690	574	116	3485	16,5	13,7	16,8
2004	4167	677	544	133	3490	16,2	13,1	19,6
2005	4085	663	535	128	3422	16,2	13,1	19,3
2006	3806	571	481	90	3235	15,0	12,6	15,8
2007	3753	566	494	73	3187	15,1	13,2	12,9
2008	3708	578	508	71	3130	15,6	13,7	12,3
2009	3506	552	485	67	2954	15,7	13,8	12,1
2010 ^{*)}	3359	566	485	81	2793	16,8	14,4	14,4
2011	3341	569	486	83	2773	17,0	14,5	14,6
2012	3361	585	495	91	2776	17,4	14,7	15,5
2013	3320	574	478	96	2746	17,3	14,4	16,9
2014	3272	569	484	85	2703	17,4	14,8	14,8
2015	3252	537	472	65	2715	16,5	14,5	12,3

^{*)} Od 2010 roku w wyniku doprecyzowania przez Główny Urząd Statystyczny wiekowej populacji osób niepełnosprawnych objętych Badaniem Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) dane statystyczne dotyczą osób niepełnosprawnych od 16 lat i więcej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BAEL, dane średnioroczne, opracowanie Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych GUS, informacja o realizacji Karty Praw za 2013, 2014, 2015 rok.

W latach 2002-2015 można zaobserwować tendencje spadkową we wszystkich kategoriach rodzajowych przedstawionych w tabeli 1. Niestety, nie należy tej sytuacji odbierać pozytywnie. Spadek liczebności biernych zawodowo i niepełnosprawnych ogółem jak wykazano wyżej nie jest równoznaczne z poprawą sytuacji osób niepełnosprawnych. Niepokojący jest fakt, iż współczynnik aktywności zawodowej uległ zmniejszeniu z 18,0% (2002 rok) na 16,5% (2015 rok). Stopa bezrobocia mimo, że spadła z 17,9% (2002 rok) na 12,3% (2015 rok) również nie może być rozpatrywana jako pozytywna sytuacja, a raczej jako rezultat znacznego obniżenia liczebności niepełnosprawnych. Tezę tę może potwierdzać niski wskaźnik zatrudnienia oscylujący w granicach 12,6% (2006 rok) – 14,8% (2014 rok). Powyższe poświadczą, że zmiany legislacyjne spowodowały mniejszą opłacalność w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych dla pracodawców.

W tabeli 2 przedstawiono aktywność ekonomiczną osób niepełnosprawnych.

Tabela 2. Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności w latach: 2005, 2013, 2014, 2015

Stopień niepełnosprawności	2005	2013	2014	2015
Współczynnik aktywności zawodowej (%)				
znaczny	4,2	4,8	4,4	4,7
umiarkowany	13,3	19,1	20,2	18,5
lekki	25,4	26,8	25,7	24,9
Wskaźnik zatrudnienia (%)				
znaczny	3,6	4,1	3,8	4,1
umiarkowany	11,0	16,2	17,5	16,5
lekki	20,0	21,7	21,5	21,4
Stopa bezrobocia (%)				
znaczny	–	14,4	17,1	14,0
umiarkowany	16,4	15,1	13,2	10,6
lekki	21,2	19,3	16,3	14,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BAEL, dane średnioroczne, opracowanie Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych GUS, informacja o realizacji Karty Praw za 2005, 2013, 2014 i 2015 rok.

Analizując osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności w latach 2005-2015 można zauważyć korzystną zmianę. We wszystkich trzech stopniach niepełnosprawności odnotowano spadek stopy bezrobocia. Największa poprawa dotyczyła stopnia lekkiego – spadek o 7,2%. Również dla wszystkich grup rodzajowych wzrósł wskaźnik zatrudnienia. W tym przypadku najwyższej poprawie uległ wskaźnik zatrudnienia dla stopnia umiarkowanego – wzrost o 5,5%. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku współczynnika aktywności zawodowej. Analogicznie jak przy wskaźniku zatrudnienia najwyższy wzrost odnotowano dla stopnia umiarkowanego niepełnosprawności – 5,2%. Dla porównania w czwartym kwartale w 2015 roku współczynnik aktywności zawodowej ludności Polski wyniósł 74,8%. Wskaźnik zatrudnienia dla ludności ogółem wyniósł 52,6% (dla wieku produkcyjnego 69,5%). Z kolei stopę bezrobocia obliczono na 6,9% (Aktywność... 2016, s. 25-30).

Mając na uwadze powyższe, to aktywność ekonomiczną osób niepełnosprawnych w rozpatrywanym okresie należy uznać za ulegającą poprawie.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza wskazuje, że w badanym okresie występuje stosunkowo niski poziom aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych oraz relatywnie wysoki poziom bierności zawodowej. W porównaniu z ludnością kraju ogółem jest to wynik niezadowalający. Należy podkreślić, iż nadal do czynników hamujących aktywność zawodową zaliczają się uregulowania prawne i instytucjonalne rynku pracy. Ponadto, na obecną sytuację znaczny wpływ mają przemiany struktury demograficznej ludności Polski, a także starzenie się społeczeństwa. Powyższe przeprowadzone analizy pozwalają wysunąć odpowiedź na postawione pytanie badawcze. Bowiem sytuacja poprawiła się w odniesieniu do lat wcześniejszych, jednak należy poczynić dalsze starania, aby zachęcić pracodawców do zatrudniania niepełnosprawnych. Należy również uprościć skomplikowane procedury administracyjne przy ubieganiu się o rekompensaty, a także przy ich obsłudze po stronie jednostek publicznych (PCPR, MOPS, MOPR, OPS, UM). Kolejną ważną kwestią jest wzmocnienie

działań Państwa na rzecz zwiększenia poziomu wykształcenia wśród niepełnosprawnych (np. program Aktywny Samorząd). Poszukiwanie rozwiązań mogących objąć pomocą niepełnosprawnych wieloaspektowo jest niełatwym wyzwaniem. Jednakże, wzmagają się z nim inne kraje, również wysokorozwinięte (*Transforming...* 2003).

Bibliografia

Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2015 (2016), Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa.

Gąciarz B., Ostrowska B., Pańków Wł. (2008), *Integracja społeczna i aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych zamieszkałych w małych miastach i na terenach wiejskich, uwarunkowania sukcesów i niepowodzeń*, IFiS PAN, Warszawa.

<http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/241,pojecie.html>, (data dostępu 01.12.2016).

Informacja o realizacji Karty Praw za 2005 (2006), Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.

Informacja o realizacji Karty Praw za 2013 (2014), Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.

Informacja o realizacji Karty Praw za 2014 (2015), Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.

Informacja o realizacji Karty Praw za 2015 (2016), Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.

Karta praw osób niepełnosprawnych – uchwała Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 roku, (Dz.U. nr 50, poz. 475).

Kawczyńska-Butrym Z. (1998), *Niepełnosprawność – specyfika pomocy społecznej*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice.

Majewski T. (1995), *Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Centrum Badawczo-Rozwojowe Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Warszawa.

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011 (2012), Raport z wyników, GUS, Warszawa.

Prevalence of basic activity difficulties or disability, persons aged 15-64, 2011 and 2012 DIS2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Prevalence_of_basic_activity_difficulties_or_disability_persons_aged_15%E2%80%9364_2011_and_2012_DIS2015.png, (data dostępu 09.12.2016).

Serafin R., Łuczak A., Kurkus-Rozowska B., Konarska M., Bugajska J. (2007), *Poradnik dla wolontariusza spółdzielni socjalnej*, Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa.

Transforming Disability into Ability. Policies to Promote Work and Income Security for Disabled People (2003), OECD, Paris.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U 1997, nr 123, poz. 776, z późn. zm.).

Wałęga A., Wałęga G. (2007), *Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w Polsce, Przemiany rynku pracy w kontekście procesów społecznych i gospodarczych*, w: Poterański J. (red.), Print Group Daniel Krzanowski, Szczecin.

Żbikowski J., Dąbrowski D., Kuźmicki M. (2012), *Determinanty aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych zamieszkałych na obszarach wiejskich*, Raport z badań, Biała Podlaska.